

บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

เรื่อง กรณีวัดธรรมิการามวรวิหารได้มาซึ่งที่ดินมรดกตามพินัยกรรม

กรมการศาสนา ได้มีหนังสือ ด่วนที่สุด ที่ ศธ ๐๓๐๑/๑๗๔ ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๓ ถึงสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สรุปความได้ว่า กรมการศาสนามีความประสงค์จะขอหารือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กรณีนางเนื่อม ชำนาญชาติศักดา ได้ทำพินัยกรรมฉบับลงวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๒ ยกกรรมสิทธิ์ในที่ดินตามโฉนดเลขที่ ๒๐ ตำบลคลองข่อยที่ ๕ ฝั่งตะวันออก (ฝั่งตะวันตก) อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เนื้อที่ ๗๓๐ ไร่ ๑ งาน ๕๑ ตารางวา และที่ดินตามโฉนดเลขที่ ๑๔๔๖ ตำบลบึงอ้ายเสียบ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เนื้อที่ ๑๙๔ ไร่ ๑ งาน ๒๔ ตารางวา ให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นางเนื่อม ชำนาญชาติศักดา ได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๑๔ ได้มีการแต่งตั้งผู้จัดการมรดก และมีการโอนมรดกที่ดินทั้งสองแปลงดังกล่าวให้แก่มูลนิธิมหาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ต่อมาได้มีการจดทะเบียนขายให้แก่นิติบุคคลอื่นเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์

โดยที่บทบัญญัติมาตรา ๑๕๙๙ และมาตรา ๑๖๐๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติให้มรดกตกทอดแก่ทายาทเมื่อเจ้ามรดกตาย โดยทายาทอาจเสียสิทธิในกองมรดกได้โดยบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือกฎหมายอื่น และให้กองมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยสิทธิตามกฎหมายหรือโดยพินัยกรรม และมาตรา ๘๔ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินได้บัญญัติให้การได้มาซึ่งที่ดินของวัดต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี แต่เนื่องจากที่ดินของวัดได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายตลอดมา นับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ตามลำดับ ซึ่งปัจจุบันได้แก่บทบัญญัติมาตรา ๓๓ และมาตรา ๓๔ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

กรมการศาสนา ขอหารือดังนี้

๑. เมื่อนางเนื่อม ชำนาญชาติศักดา ถึงแก่กรรม ที่ดินซึ่งได้ทำพินัยกรรมยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร ทั้งสองแปลงดังกล่าวข้างต้น จะตกเป็นที่ยึดถือสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัดธรรมิการามวรวิหาร โดยทันทีหรือไม่ อย่างไร

๒. ที่ดินตามพินัยกรรมของนางเนื่อม ชำนาญชาติศักดา ซึ่งได้ทำพินัยกรรมยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร ดังกล่าว อยู่ภายใต้เงื่อนไขของบทบัญญัติมาตรา ๘๔ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินหรือไม่ อย่างไร

๓. หากที่ดินตามพินัยกรรมของนางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา ดังกล่าว ตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขตามมาตรา ๘๔ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินตามข้อ ๒ แต่ผู้มีอำนาจได้มีคำสั่งไม่อนุญาตให้วัดธรรมิการามวรวิหารได้มาซึ่งที่ดินแล้ว ที่ดินตามพินัยกรรมจะตกเป็นของผู้ใดอย่างไร

๔. ที่ดินทั้งสองแปลงที่นางเนื่อม ชำนาญชาติคักดา ได้ทำพินัยกรรมยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร ผู้จัดการมรดกจะนำที่ดินดังกล่าวไปจำหน่าย จ่าย โอน ได้หรือไม่อย่างไร

คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) ได้พิจารณาข้อหารือของกรมการศาสนา ดังกล่าวแล้ว เห็นว่า ข้อหารือ ๔ ประการนั้น แท้จริงมีประเด็นที่ต้องพิจารณา ๒ ประเด็น คือ

(๑) เมื่อนางเนื่อมฯ ถึงแก่กรรม ที่ดินซึ่งได้ทำพินัยกรรมยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดฯ ทั้งสองแปลง จะตกเป็นที่ธรณีสงฆ์โดยทันที หรือต้องให้รัฐมนตรีสั่งให้วัดฯ ได้มาซึ่งที่ดินตามมาตรา ๘๔ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินก่อนจึงจะเป็นที่ธรณีสงฆ์

(๒) ที่ดินทั้งสองแปลงที่นางเนื่อมฯ ได้ทำพินัยกรรมยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดฯ ผู้จัดการมรดกจะนำที่ดินดังกล่าวไปจำหน่าย จ่าย โอน ได้หรือไม่ อย่างไร

ประเด็นที่หนึ่ง คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) มีความเห็นเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่ง เห็นว่า เมื่อนางเนื่อมฯ ถึงแก่กรรม ที่ดินตกเป็นกรรมสิทธิ์ของวัดฯ ที่ดินดังกล่าวจึงเป็นที่ธรณีสงฆ์ แต่อีกฝ่ายหนึ่ง เห็นว่า แม้สิทธิในที่ดินมรดกตามพินัยกรรมจะตกแก่วัดฯ แล้วก็ตาม แต่การได้มานั้นจะบริบูรณ์ต่อเมื่อรัฐมนตรีได้สั่งอนุญาตให้ได้มาซึ่งที่ดินนั้นตามประมวลกฎหมายที่ดิน เมื่อรัฐมนตรีไม่อนุญาตที่ดินจึงไม่เป็นที่ธรณีสงฆ์

ประเด็นที่สอง คณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) มีความเห็นว่า ผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมของนางเนื่อมฯ ชอบแต่จะจัดการจำหน่าย จ่าย โอน ที่ดินมรดกให้แก่วัดฯ ผู้รับมรดกตามพินัยกรรมเท่านั้น จะโอนให้แก่บุคคลอื่นที่พินัยกรรมมิได้ระบุให้เป็นผู้รับพินัยกรรมไม่ได้ เนื่องจากคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะพิเศษ) มีความเห็นในประเด็นที่หนึ่งแตกต่างกัน และเห็นว่าข้อหารือนี้เป็นปัญหาสำคัญ จึงมีมติให้เสนอเรื่องนี้ทั้งสองประเด็นให้ที่ประชุมใหญ่คณะกรรมการกฤษฎีกา พิจารณาตามข้อ ๑๓ (๒)^๑ ของระเบียบคณะกรรมการกฤษฎีกา ว่าด้วยการประชุมของกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. ๒๕๒๒

คณะกรรมการกฤษฎีกา (ที่ประชุมใหญ่) ได้พิจารณาแล้ว มีความเห็นดังนี้

^๑ ข้อ ๑๓ เลขานุการคณะกรรมการกฤษฎีกาต้องจัดให้มีการประชุมใหญ่กรรมการกฤษฎีกาในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) เมื่อคณะรัฐมนตรี นายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมายได้มีมติหรือคำสั่งหรือขอให้กรรมการกฤษฎีกาวินิจฉัยปัญหาโดยที่ประชุมใหญ่

(๒) เมื่อกรรมการกฤษฎีกาคณะใดคณะหนึ่งเห็นว่ามีความสำคัญที่ควรวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่

ประเด็นที่หนึ่ง เมื่อนางเนือมา ถึงแก่กรรม ที่ดินซึ่งได้ทำพินัยกรรมยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดฯ ทั้งสองแปลง จะตกเป็นที่ธรณีสงฆ์โดยทันทีหรือไม่ นั้น เห็นว่า ตามข้อเท็จจริงนั้น นางเนือมา ข้าราชการศีกดา ได้ทำพินัยกรรม ณ ที่ว่าการอำเภออุบล จังหวัดพระนคร โดยระบุในข้อ ๑ (๓) (ง) และ (จ)^๒ ของพินัยกรรมว่า ต้องการยกกรรมสิทธิ์ที่ดินสองแปลงที่ตั้งอยู่ที่อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เนื้อที่รวมกันประมาณ ๙๒๔ ไร่ ให้แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร ต่อมาในวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๑๔ นางเนือมา ถึงแก่กรรม วัดฯ ซึ่งเป็นผู้รับมรดกที่ดินสองแปลงตามพินัยกรรมของนางเนือมา ได้ครอบครองหาประโยชน์จากที่ดินดังกล่าวตลอดมาโดยการให้เช่าทำนาจนกระทั่งได้โอนให้มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะผู้จัดการมรดกเมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๓๓ กรณีจึงพิจารณาได้ว่า นับตั้งแต่นางเนือมา ถึงแก่กรรมมรดกของนางเนือมา ตกทอดไปยังทายาทตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่ดินมรดกตามพินัยกรรมของนางเนือมา จึงตกเป็นกรรมสิทธิ์ของวัดฯ ซึ่งเป็นทายาทตามพินัยกรรมนับตั้งแต่นางเนือมา ถึงแก่กรรม^๓ โดยไม่จำเป็นต้องทำการรับมรดก หรือเข้าครอบครองที่พิพาท ทั้งนี้ ตามมาตรา ๑๕๙๙^๔ ประกอบกับมาตรา ๑๖๐๓^๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และวัดฯ ในฐานะผู้รับพินัยกรรมอาจใช้สิทธิเรียกร้องเรียกเอาที่ดินมรดกที่ระบุในพินัยกรรมว่าให้ตกให้แก่วัด

^๒ ข้อ ๑ ถ้าข้าพเจ้าถึงแก่ความตายไปแล้ว บรรดาทรัพย์สินของข้าพเจ้าที่มีอยู่ และที่จะเกิดขึ้นในภายหน้า ข้าพเจ้ายอมยกให้เป็นกรรมสิทธิ์แก่ผู้ที่ได้ระบุไว้ในพินัยกรรมนี้ ให้เป็นผู้รับทรัพย์สินตามจำนวนที่ซึ่งกำหนดไว้ดังต่อไปนี้

ฯลฯ

ฯลฯ

(๓) เมื่อข้าพเจ้าป่วยหนักและไม่สามารถสั่งการงานได้ด้วยตนเองแล้ว ขอให้ผู้จัดการมูลนิธิโรงพยาบาลสงฆ์เป็นผู้จัดการรักษาพยาบาลข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าถึงแก่กรรมแล้ว ขอให้เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหารหรือผู้แทน และผู้จัดการมูลนิธิโรงพยาบาลสงฆ์ เป็นผู้จัดการศพและทรัพย์สินมรดกของข้าพเจ้าตามรายการดังต่อไปนี้

ฯลฯ

ฯลฯ

(ง) ที่ดินโฉนดที่ ๒๐ ตำบลคลองข่อยที่ ๕ ฝั่งตะวันออก (บึงตะเคียน) อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เนื้อที่ ๗๒๐ ไร่ ๑ งาน ๕๑ วา ข้าพเจ้าขอยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร

(จ) ที่ดินโฉนดที่ ๑๔๔๖ อยู่หมู่ที่ ๖ บึงอ้ายเสียบ ตำบลบึงอ้ายเสียบ อำเภอคลองหลวง จังหวัดธัญบุรี (ปทุมธานี) เนื้อที่ ๑๙๔ ไร่ ๑ งาน ๒๔ วา ข้าพเจ้าขอยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร

^๓ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๑๒/๒๕๐๖ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า เจ้าของที่ดินทำพินัยกรรมยกที่ดินให้แก่โจทก์ เมื่อเจ้ามรดกตาย ที่ดินจึงตกให้แก่โจทก์ตามพินัยกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๖๗๒ โดยไม่ต้องทำการรับมรดกและเข้าครอบครองที่พิพาทแล้วจึงจะมีอำนาจฟ้องไม่

^๔ มาตรา ๑๕๙๙ เมื่อบุคคลใดตาย มรดกของบุคคลนั้นตกทอดแก่ทายาท

ทายาทอาจเสียไปซึ่งสิทธิในมรดกได้แต่โดยบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ หรือกฎหมายอื่น

^๕ มาตรา ๑๖๐๓ กองมรดกย่อมตกทอดแก่ทายาทโดยสิทธิตามกฎหมายหรือโดยพินัยกรรม ทายาทที่มีสิทธิตามกฎหมาย เรียกว่า “ทายาทโดยธรรม”

ทายาทที่มีสิทธิตามพินัยกรรม เรียกว่า “ผู้รับพินัยกรรม”

ฯ ได้นับตั้งแต่นางเนียมฯ ผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่กรรมเป็นต้นไป ตามมาตรา ๑๖๗๓^๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งการได้มาซึ่งที่ดินตามพินัยกรรมดังกล่าวเป็นการได้มาซึ่งอสังหาริมทรัพย์โดยทางอื่นนอกจากนิติกรรม แม้จะยังไม่ได้จดทะเบียนการได้มา ที่ดินนั้นก็ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของทายาทแล้ว” เพียงแต่จะยกเป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้ได้สิทธิมาโดยเสียค่าตอบแทนและโดยสุจริต และได้จดทะเบียนสิทธิโดยสุจริตแล้วไม่ได้ ทั้งนี้ ตามมาตรา ๑๒๙๙วรรคสอง” แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

^๖ มาตรา ๑๖๗๓ สิทธิและหน้าที่ใดๆ อันเกิดขึ้นตามพินัยกรรม ให้มีผลบังคับเรียกร้องกันได้ตั้งแต่ผู้ทำพินัยกรรมตายเป็นต้นไป เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมจะได้กำหนดเงื่อนไขหรือเงื่อนไขให้มีผลบังคับเรียกร้องกันได้ภายหลัง

วัด ต้องได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรี แต่ไม่กระทบถึงที่ดินที่วัดได้มาก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ และมาตรา ๘๕^{๑๒} บัญญัติว่า ในกรณีที่ดินได้ที่ดินมาเกินข้อกำหนดแห่งกฎหมายตามความในมาตรา ๘๔ เมื่อประมวลกฎหมายนี้ได้ใช้บังคับแล้ว ให้นิติบุคคลดังกล่าวจัดการจำหน่ายภายใน ๕ ปี โดยนัยนี้ เท่ากับว่า ประมวลกฎหมายที่ดินถือว่าที่ดินที่วัดได้มาตกเป็นกรรมสิทธิ์ของวัดแล้ว แต่หากรัฐมนตรีไม่อนุญาต วัดจะถือกรรมสิทธิ์ต่อไปไม่ได้ และมาตรา ๘๕ กำหนดให้วัดจัดการจำหน่ายเสียภายใน ๕ ปี ซึ่งผู้มีกรรมสิทธิ์เท่านั้นที่จะมีอำนาจจำหน่ายทรัพย์สินได้ ในระหว่างนั้นวัดจึงเป็นผู้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินจนกว่าจะจำหน่ายที่ดินไป บทบัญญัติมาตรา ๘๔ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน จึงไม่เป็นเงื่อนไขการได้มาซึ่งที่ดินของวัดแต่อย่างใด แต่เป็นเงื่อนไขในการจะถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินต่อไปเท่านั้น ดังนั้น ในกรณีของวัดธรรมิการามวรวิหารนี้ วัดฯ ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินมรดกตามพินัยกรรมของนางเนือมาฯ ทนที่ที่นางเนือมาฯ ถึงแก่กรรม และมาตรา ๘๔ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินไม่ใช่บทบัญญัติยกเว้นการได้มาดังกล่าว เมื่อผลทางกฎหมาย ที่ดินมรดกของนางเนือมาฯ ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของวัดฯ แล้ว ที่ดินดังกล่าวจึงเป็นที่ธรณีสงฆ์ตามมาตรา ๓๓ (๒)^{๑๓} แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งการโอนที่ธรณีสงฆ์ต้องทำโดยพระราชบัญญัติตามมาตรา ๓๔^{๑๔} แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕^{๑๕}

บทบัญญัติในมาตรานี้ไม่กระทบกระเทือนการได้มาซึ่งที่ดินที่มีอยู่แล้วก่อนวันที่ประมวลกฎหมายนี้ใช้บังคับ และการได้มาซึ่งที่ดินของมัสยิดอิสลามโดยทางบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามในจังหวัดที่มีตำแหน่งตะโตะยัตติธรรม

^{๑๒} มาตรา ๘๕ ในกรณีที่นิติบุคคลได้มาซึ่งที่ดินเกินกำหนดตามความในมาตรา ๘๔ เมื่อประมวลกฎหมายนี้ได้ใช้บังคับแล้ว ให้นิติบุคคลดังกล่าวจัดการจำหน่ายภายในห้าปี ถ้าไม่จำหน่ายที่ดินภายในเวลาที่กำหนด ให้อธิบดีมีอำนาจจำหน่ายที่ดินนั้น และให้นำบทบัญญัติเรื่องการบังคับจำหน่ายที่ดินตามความในหมวด ๓ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

^{๑๓} มาตรา ๓๓ ที่วัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัด มีดังนี้

(๑) ที่วัด คือที่ซึ่งตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดนั้น

(๒) ที่ธรณีสงฆ์ คือที่ซึ่งเป็นสมบัติของวัด

(๓) ที่กัลปนา คือที่ซึ่งมีผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา

^{๑๔} มาตรา ๓๔ การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลางให้กระทำได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลางให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับคำผาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้บุคคลโดยกายุความขึ้นต่อสู้กับวัดหรือกรมการศาสนาแล้วแต่กรณีในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง

^{๑๕} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๔๑๖/๒๕๕๒ ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า พระภิกษุได้ที่ดินมาในระหว่างที่อยู่ในสมณเพศ เมื่อพระภิกษุถึงแก่กรรมภาพในขณะที่อยู่ในสมณเพศ ที่ดินดังกล่าวต้องตกเป็นของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้นตามมาตรา ๑๖๒๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเป็นที่ธรณีสงฆ์ของวัดนั้นตามมาตรา ๓๓ (๒) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งมาตรา ๓๔ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้การโอนกรรมสิทธิ์ที่ธรณีสงฆ์จะกระทำได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ

ประเด็นที่สอง ที่ดินทั้งสองแปลงที่นางเนือมา ได้ทำพินัยกรรมยกกรรมสิทธิ์ให้แก่วัดฯ ผู้จัดการมรดกจะนำที่ดินดังกล่าวไปจำหน่าย จ่าย โอน ได้หรือไม่ นั้น ปรากฏจากข้อเท็จจริงว่า หลังจากที่ดินนางเนือมา ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๑๔ ศาลแพ่งได้มีคำสั่งแต่งตั้งนายพจน์ สุนทรราชุน นายหงษ์ สุวรรณหิรัญ และนายแพทย์วิรัช มรรคดวงแก้ว เป็นผู้จัดการมรดกของนางเนือมา เมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๑๔ แต่ต่อมาศาลแพ่งได้มีคำสั่งอนุญาตให้นายพจน์ฯ และนายแพทย์วิรัชฯ ถอนตัวจากการเป็นผู้จัดการมรดก และนายหงษ์ฯ ได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๓๓ เนื่องจากไม่มีผู้จัดการมรดกเหลืออยู่ ต่อมาศาลแพ่งจึงได้มีคำสั่งเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๓๓ แต่งตั้งมูลนิธิหมามกุฏราชวิทยาลัยเป็นผู้จัดการมรดก ในวันที่ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๓๓ กรมที่ดินได้จดทะเบียนโอนที่ดินมรดกให้แก่มูลนิธิฯ ในฐานะผู้จัดการมรดก ซึ่งมูลนิธิฯ ในฐานะผู้จัดการมรดกได้โอนที่ดินมรดกให้แก่มูลนิธิฯ เอง แล้วมูลนิธิฯ ได้โอนที่ดินดังกล่าวต่อไปให้แก่บริษัท อัลไพน์เรียลเอสเตท จำกัด และบริษัท อัลไพน์ กอล์ฟแอนด์สปอร์ตคลับ จำกัด ในวันเดียวกันนั่นเอง กรณีจึงมีประเด็นที่ต้องพิจารณาว่า มูลนิธิฯ ในฐานะผู้จัดการมรดกได้ดำเนินการไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

มาตรา ๑๗๑๙^{๑๖} แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้กำหนดหน้าที่ของผู้จัดการมรดกไว้ว่าให้ทำการอันจำเป็นเพื่อให้การเป็นไปตามคำสั่งแจ้งชัดหรือโดยปริยายแห่งพินัยกรรม และเพื่อจัดการมรดกโดยทั่วไป หรือเพื่อแบ่งปันทรัพย์มรดก จึงเห็นได้ว่า เมื่อเจ้ามรดกได้ทำพินัยกรรมสั่งความไว้เป็นประการใด ผู้จัดการมรดกย่อมต้องจัดการไปตามคำสั่งนั้น จะจัดการนอกเหนือคำสั่งในพินัยกรรมไม่ได้

ในกรณีของที่ดินมรดกสองแปลงของนางเนือมา ที่เป็นปัญหานี้ นางเนือมา ได้สั่งไว้ในพินัยกรรมว่ายกให้แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร^{๑๗} ผู้จัดการมรดกตามพินัยกรรมจึงชอบแต่จะจัดการจำหน่าย จ่าย โอน ที่ดินมรดกให้แก่วัดฯ ผู้รับมรดกตามพินัยกรรมเท่านั้น จะโอนให้แก่บุคคลอื่นที่พินัยกรรมมิได้ระบุให้เป็นผู้รับพินัยกรรมไม่ได้^{๑๘}

สำหรับข้อ ๔^{๑๙} ในพินัยกรรมที่ระบุให้เจ้าอาวาสวัดฯ จัดการมออบสังหาริมทรัพย์และจำนวนเงินซึ่งได้แก่วัดฯ รวมทั้งสิ้นแก่มูลนิธิหมามกุฏราชวิทยาลัยช่วยจัดทำผลประโยชน์เพื่อ

^{๑๖} มาตรา ๑๗๑๙ ผู้จัดการมรดกมีสิทธิและหน้าที่ที่จะทำการอันจำเป็นเพื่อให้การเป็นไปตามคำสั่งแจ้งชัดหรือโดยปริยายแห่งพินัยกรรม และเพื่อจัดการมรดกโดยทั่วไป หรือเพื่อแบ่งปันทรัพย์มรดก

^{๑๗} โปรดดูเชิงอรรถ ๒ ,ข้างต้น

^{๑๘} บันทึกความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา (กรรมการร่างกฎหมาย กองที่ ๖) เรื่องผู้จัดการมรดกโอนทรัพย์สินในกองมรดกให้แก่บุคคลนอกพินัยกรรม (กรณีมรดกพระยาพิพัฒน์นคร) ซึ่งวินิจฉัยว่า ผู้จัดการมรดกชอบแต่จะจัดการจำหน่าย จ่าย โอนทรัพย์สินในกองมรดกให้แก่ผู้รับพินัยกรรมตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรมเท่านั้น จะโอนให้แก่บุคคลอื่นซึ่งพินัยกรรมมิได้ระบุให้เป็นผู้รับพินัยกรรมหาได้ไม่

^{๑๙} “ ข้อ ๔ ขอให้เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหาร จัดการมออบสังหาริมทรัพย์และจำนวนเงิน(ถ้ามี) ซึ่งได้แก่วัดธรรมิการามวรวิหาร รวมทั้งสิ้นแก่มูลนิธิหมามกุฏราชวิทยาลัยช่วยกันจัดทำผลประโยชน์เพื่อใช้ผลประโยชน์นั้นบำรุงจัดปัจจัยแก่ภิกษุสามเณร หรือจรรโลงพระพุทธศาสนาโดยประการอื่น อาทิ เช่น การส่งเสริมการศึกษาคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ หรือบูรณะถาวรวัตถุในวัดธรรมิการามวรวิหาร สดแต่เจ้าอาวาสวัดธรรมิการามวรวิหารจะพิจารณาตามสมควรแก่กรณี “

ใช้บำรุงวัดฯ นั้น ย่อมมีเจตนาเป็นเพียงการมอบหมายให้มูลนิธิฯ ดำเนินการจัดหาผลประโยชน์จากที่ดินมรดกแทนวัดฯ ไม่ใช่ให้มูลนิธิฯ เป็นผู้รับโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินดังกล่าวต่อจากวัดฯ แต่อย่างใด และหากตีความว่าข้อความดังกล่าวเป็นการมอบหมายให้วัดฯ โอนกรรมสิทธิ์ที่ดินมรดกที่ตกได้แก่วัดฯ ให้แก่มูลนิธิฯ แล้ว ข้อกำหนดดังกล่าวก็จะมีลักษณะเป็นเงื่อนไขให้วัดฯ ผู้รับพินัยกรรมจำหน่ายที่ดินที่ได้มาโดยพินัยกรรมนั้นแก่บุคคลอื่น ซึ่งมาตรา ๑๗๐๗^{๒๐} แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้ถือว่าเงื่อนไขนั้นเป็นอันไม่มีเลย ข้อความในข้อ ๔ ของพินัยกรรมจึงไม่อาจตีความไปในทางโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินต่อไปให้แก่มูลนิธิฯ ได้ ดังนั้น การโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินมรดกที่ตกได้แก่วัดฯ ตามพินัยกรรมให้แก่มูลนิธิฯ ตามความในข้อ ๔ ของพินัยกรรม จึงย่อมเป็นอันตกไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น มูลนิธิฯ ในฐานะผู้จัดการมรดกของนางเนือมา จึงต้องโอนที่ดินมรดกตามพินัยกรรมที่ระบุให้ตกแก่วัดฯ ให้แก่วัดฯ ได้เท่านั้น จะโอนให้แก่บุคคลอื่นนอกเหนือจากวัดฯ ไม่ได้ การโอนที่ดินมรดกให้แก่บุคคลอื่นนอกเหนือจากบุคคลที่ระบุให้เป็นผู้รับมรดกตามพินัยกรรมจึงเป็นการกระทำที่ขัดต่อเจตนารมณ์ของเจ้ามรดกซึ่งไม่ผูกพันทายาทและจะต้องรับผิดชอบต่อทายาทตามมาตรา ๑๗๒๐^{๒๑} แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(ลงชื่อ) ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์

(นายชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์)

เลขาธิการคณะกรรมการการกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการการกฤษฎีกา

กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

^{๒๐} มาตรา ๑๗๐๗ ถ้าข้อกำหนดพินัยกรรมตั้งผู้รับพินัยกรรมโดยมีเงื่อนไขให้ผู้รับพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์สินที่ยกให้โดยพินัยกรรมนั้นแก่บุคคลอื่น ให้ถือว่าเงื่อนไขนั้นเป็นอันไม่มีเลย

^{๒๑} มาตรา ๑๗๒๐ ผู้จัดการมรดกต้องรับผิดชอบต่อทายาทตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๘๐๙ ถึง ๘๑๒, ๘๑๙, ๘๒๓ แห่งประมวลกฎหมายนี้โดยอนุโลม และเมื่อเกี่ยวกับบุคคลภายนอก ให้ใช้มาตรา ๘๓๑ บังคับโดยอนุโลม